MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№6

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
IYUN

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI
TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI
JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

Elektron nashr,
164 sahifa, iyun, 2025-yil.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan 12
Isakov Janabay Yakypbayevich

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash 18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B

Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market 23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo‘llari 29
D.E.Qarshiev

Ta’lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o‘smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O‘zbekiston 35
Islomova Dilrabo Salomovna

Oliy ta’lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli 40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o‘g‘li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o‘gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich

Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития 47
Алиев Аброр Мураткулович

The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration 52
Dilorom Mutalova

Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o‘zbekiston qishloq xo‘jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli 57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o‘g’li

Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar 62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o‘g‘li

Soliq to‘lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida 66
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing 73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna

Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties 80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 85
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich, To’xtasinov Boburbek Yusufjon o’g’li

Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo‘jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish...... 89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna

Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish 93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o‘g‘li

Qurilish sanoati korxonalarini boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari 98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna

Mahalliy budjetlar ijrosi to‘g‘risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari 104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich

Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi 110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li

Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini ta'minlashning gnoseologik asoslari xususida 118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari 125
Yaqubova Nodira Olim qizi

O'zbekistonda to'qimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari 130
Nosirova Charos

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni 135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

Axoli daromadlarining turmush farovonligiga ta'siri 142
Berdibekov A.

Raqamli iqtisodiyot sharoitda ta'lim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari 148
Axmedova Barno Abdiyevna

Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning o'ziga xosligi va unda strategik menejment tizimi 151
Yaqubov Azizbek G'anibekovich

Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari 156
Amonov Mehriddin Oromiddinovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Amonov Mehriddin Oromiddinovich
Iqtisod fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Orcid-0009-0007-2217-0472

Annotatsiya: Maqolada hudud iqtisodiyoti, uning tarmoqlarida tadbirkorlik subyektlarining salmog‘i tahlil qilinib, iqtisodiy taraqqiyot va barqarorlikni ta’minlashdagi ahamiyati statistik ma’lumotlar asosida ko‘rsatib o‘tilgan. Kichik tadbirkorlik faoliyatlarini rivojlantirishni ta’minlovchi infratuzilmani yanada yaxshilash yuzasidan muallif takliflari berilgan.

Kalit so‘zlar: Tadbirkor, hudud iqtisodiyoti, sanoat, qurilish, iqtisodiy taraqqiyot, iqtisodiyot tarmoqlari.

Abstract: The article analyzes the economy of the territory, the weight of economic entities in its industries and, based on statistical data, indicates its importance for ensuring economic development and stability. The author’s proposals for further improvement of the infrastructure that ensures the development of small business activities are given.

Keywords: Entrepreneur, territorial economy, industry, construction, economic development, economic sectors.

Аннотация: В статье анализируется экономика территории, вес хозяйствующих субъектов в ее отраслях и на основе статистических данных указывается ее значение для обеспечения экономического развития и стабильности. Даны авторские предложения по дальнейшему совершенствованию инфраструктуры, обеспечивающей развитие деятельности малого предпринимательства.

Ключевые слова: Предприниматель, экономика территории, промышленность, строительство, экономическое развитие, отрасли экономики.

KIRISH

Jahonda global iqtisodiy integratsiya va raqobatning kuchayishi sharoitida tadbirkorlik faoliyatini tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish muammolarini tadqiq etishga yo‘naltirilgan ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Tadbirkorlik faoliyatiga davlat tomonidan ma’muriy ta’sirni kamaytirish, strategik ahamiyatga ega sohalardagi tadbirkorlar faoliyati uchun ko‘proq imtiyozlar joriy etish, ro‘yxatga olishni tezlashtirish, sog‘lom raqobat muhitini yuzaga keltirish hamda soliq yukini kamaytirish, innovatsion tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, “biznes inkubatorlarni” yaratish tajribasini ommalashtirish, innovatsion tadbirkorlikka soliq imtiyozlarini joriy etish, chekka hududlardagi tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, tadbirkorlikning eksport faoliyatini rag‘batlantirish kabi masalalar mazkur muammo bo‘yicha olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyati orqali bozordagi talab va taklif muvozanati, hududdagi bandlik masalasi makroiqtisodiy barqarorlik kabi hudud va mailliy iqtisodiyotdagi dolzarb masalalar ta’minlanadi.

Mamlakatimizda ham so’ngi yillarda davlat tomonidan tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish borasida olib borilayotgan islohotlar katta ahamiyat kasb etmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrdagi PF-229-son “Tadbirkorlar uchun teng sharoitlar va adolatli raqobat muhitini ta’minlash bo’yicha navbatdagi chora-tadbirlar to’g’risada”gi Farmoni [1] kabilar hukumatimiz tomonidan qabul qilinib amaliyotga joriy etilayorgan xuquqiy-me’yoriy xujjatlar tadbirkorlik faoliyatini mamlakatimiz hududlarida jadal rivojlanishini ta’minlovchi islohatlar bo’lib hisoblanadi. Ushbu islohotlar nafaqat tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni, balki barqaror iqtisodiy o‘sish, erkin bozorning to‘laqonli shakllanishini ham ta’minlaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Tadbirkorlik faoliyatini va uni rivojlantirish masalalari yuzasadan ilmiy izlanishlar olib borgan xorijiy va mahalliy iqtisodchilar Yu.Rubin [2], A.Xoskin [3], S.G'ulomov [4], M.Boltaboev, M.Qosimova, Sh.Ergashxodjaeva, B.G'oyibnazarov, A.Samadov, Sh.Otajonov [5], V.Kushlin [6], B.Yusupov [7] va boshqa olimlarning ilmiy qarashlari hamda olib borgan tadqiqotlari o'rganildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Maqolada tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishiga oid ilmiy ishlar va tahlillar olib borgan yetakchi xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqot natijalarini o'rganish va ma'lumotlarini taqqoslash, qiyosiy, iqtisodiy, mantiqiy tahlil qilish kabi usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Surxondaryo viloyatning yillik YaHM 2024 yilda 54 354,1 mlrd. so'mni1 tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan 105,9 foizga o'sish sur'atiga erishilgan. Viloyat YaHMning shakllanishida asosiy rolni qishloq, o'rmon va baliqchilik ho'jaligi tashkil etgan. Agar so'ngi besh yillik makroiqtisodiy natijalarini kuzatadigan bo'lsak, YaHMning shakllanishida birinchi o'rinda ushbu sohadagi tadbirkorlik sub'ektlarining faoliyati ahamiyatli o'rin kasb etgan. Keyingi o'rinlarda kichik biznes va tadbirkorlik sub'ektlarining xizmat ko'rsatish sohasi vakillari va tijorat sohasidagi vakillarining faoliyati ahamayatli o'rin tutgandir. So'ngi o'rinlarni sanoat sohasi, shuningdek, qurilishni sohalarida faoliyat yuritayotgan korxonalar o'z hissalarini qo'shishgan.

Surxondaryo viloyatida 2024-yil 1-yanvar holatida viloyatda yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlarining soni 4812 taga yetgan (1-rasm). Quyida berilgan statistik ma'lumotlar ko'rsatib turibdiki, 2010-yildan 2012-yilgacha bo'lgan muddatda yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni pasayish tendensiyalarini aks ettirgan bo'lsa 2012 yildan to 2020-yilgacha, ayniqsa 2018–2020-yillarda yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni yuqori sur'atlarda o'sish tendensiyalarini namoyish etganligi 2019-yilda 4845 dan 2020-yil 7542 ni, ya'ni yillik o'sish 55 foizdan oshiqroq bo'lganligini ko'rishimiz mumkin. 2021-2023-yillarda esa butun dunyo iqtisodiyotida bo'lgani kabi mamlakatimiz, xususan, Surxondaryo viloyati iqtisodiyotiga ham covid-19 ning salbiy ta'siri kuzatilib, yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni pasayish tendensiyalarini namoyish etgan va 2024-yilga kelib yana o'sish sur'atlarini ko'rsatgan.

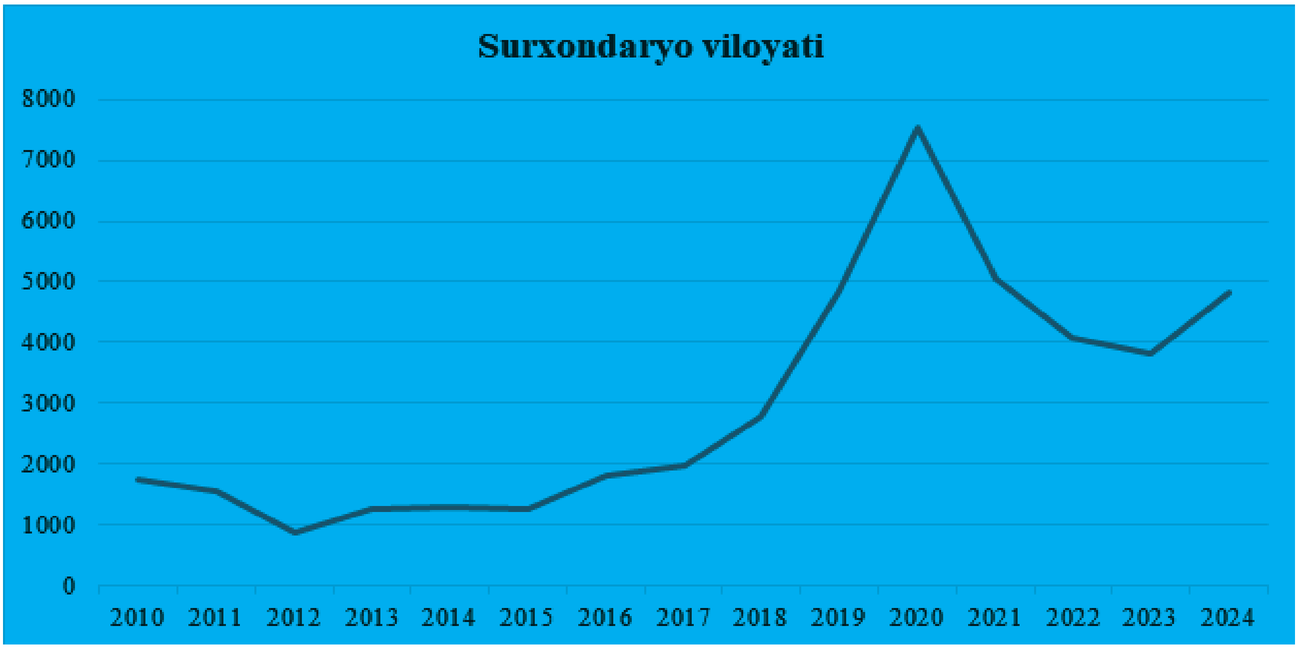

1-rasm:Yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni (yillik)[2]

1 Surxondaryo viloyat statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida
2 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Quyida keltirilgan 1-jadvalda yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni (yillik) Surxondaryo viloyari hamda viloyatning tumanlari kesimida keltirilgan bo'lib, viloyat miqiyosida so'ngi o'n besh yilda yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni 274 foizga yaqin o'sganligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu ko'rsatkich tumanlar kesimida Termiz tumani, Bandixon tumani va Oltinsoy tumanilarida eng yuqori 515, 495 va 432 foizlarni tashkil etgan bo'lsa, eng past ko'rsatkichlar Uzun tumani va Qumqo'rg'on tumanlarida 194 va 180 foizlarni tashkil qilmoqda. Albatta bu ko'rsatkichlarga bir qancha omillar ta'sir etadi, asosiylari sifatida ushbu tumanlarda yaratilayotgan qulay infratuzilma bilan birgalikda oldingi yillardagi erishilgan yutuqlar ham keying yillar foiz darajasini yuqori yoki past bo'lishiga ta'sir etadi.

1-jadval:Yangi tashkil etilgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni (yillik)[3]

Yillar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2024 yil 2010 yilga nisbatan
Surxondaryo v.	1758	1567	889	1279	1304	1254	1812	1988	2781	4845	7542	5050	4083	3804	4812	273,72
Termiz shahri	372	425	232	279	317	331	431	428	541	870	824	1066	677	698	909	244,35
Oltinsoy tumani	61	58	17	39	37	30	61	55	69	183	367	124	184	249	264	432,79
Angor tumani	86	87	40	62	61	50	88	94	158	223	306	236	226	189	242	281,40
Bandixon tum.	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	215	159	150	104	109	495,45
Boysun tumani	50	64	40	65	64	62	65	77	103	170	423	215	225	135	144	288,00
Muzrabot tum.	67	73	48	63	44	46	76	70	125	210	374	223	205	168	168	250,75

3 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari

Denov tumani	203	147	119	160	148	150	205	227	351	638	1044	574	467	425	531	261,58
Jarqo'rg'on t.	173	98	73	99	87	90	159	169	185	385	595	400	316	293	477	275,72
Qumqo'rg'on t.	145	111	69	75	73	65	106	126	181	338	767	325	270	195	261	180,00
Qiziriq tumani	76	41	29	47	57	74	91	107	166	253	475	206	160	242	267	351,32
Sariosiyo tum.	100	84	51	58	79	55	87	102	129	198	295	248	219	212	223	223,00
Termiz tumani	82	64	38	81	86	102	120	131	191	384	427	269	189	166	422	514,63
Uzun tumani	77	82	33	58	56	54	81	85	149	236	360	259	183	150	149	193,51
Sherobod tum.	127	129	50	84	75	49	111	118	152	284	510	379	352	337	281	221,26
Sho'rchi tumani	117	104	50	109	120	96	131	199	281	473	560	367	260	241	365	311,97

Quyida keltirilgan 2-rasmda esa Surxondaryo viloyatida faoliyat ko'rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni 2010–2024-yillari statistik tahlil ma'lumotlari keltirilgan bo'lib, keltirilgan tahlilni ko'rib chiqadigan bo'lsak, oldingi yillarga nisbatan 2013-yilda viloyatida faoliyat ko'rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni biroz pasayishni va tahlil etilayotgan yillar ichida eng quyi ko'rsatkichni qayd etgani ko'rishimiz mumkin. Shu kabi holat, 2014-yilgi ko'rsatkich 2018-yilga kelib qayd etilganini va shundan so'ng keying yillarda 2018-yildan 2023-yilgacha muntazam o'sich sur'atlarini kuzatishimiz mumkin. Lekin 2024-yilga kelib viloyatda faoliyat ko'rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni so'ngi uch yilga nisbanat past ko'rsatkichni tashkil etib, ular soni 20 589 tani tashkil etganini ko'rishimiz mumkin. Bu ham bizning nazarimizda, butun dunyo ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga salbiy ta'sir etgan covid-19 ning asoratlari hisobiga yuzaga kelgan holatdir. (2-rasm).

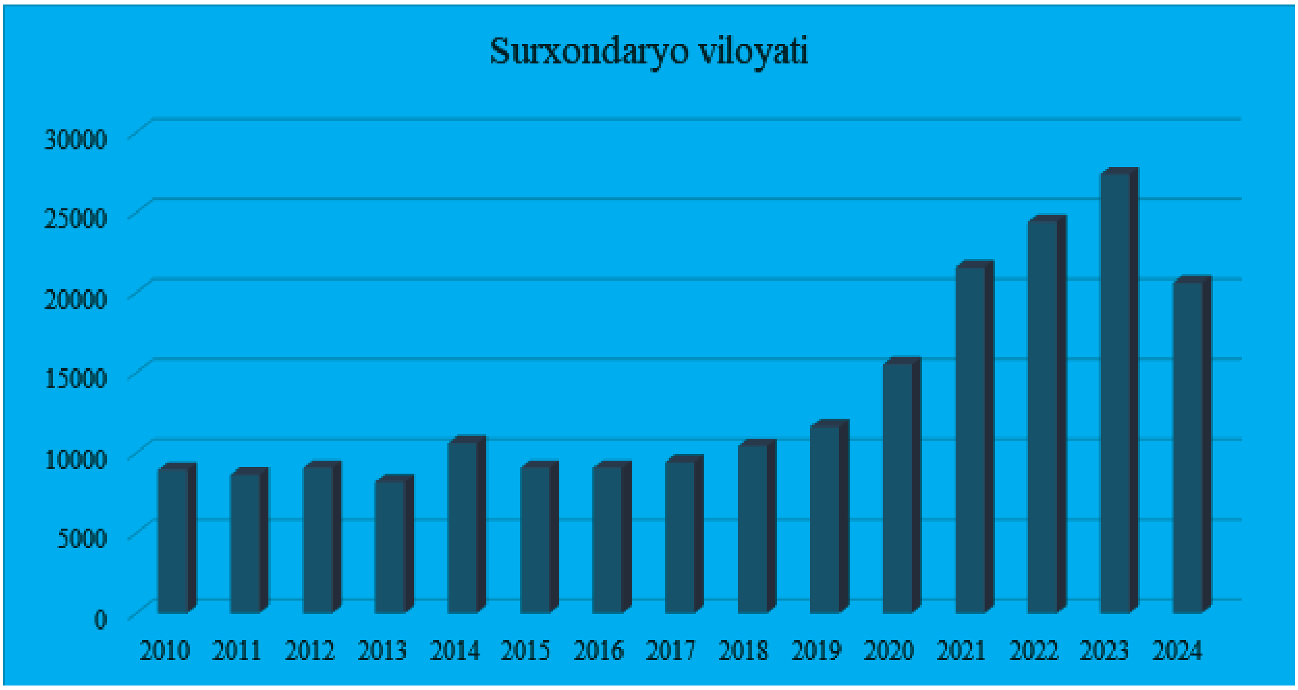

2-rasm:Faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni (yillik)[4]

Surxondaryo viloyatda faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni tumanlar kesimida ko’rib chiqadigan bo’lsak, 2-jadvalda keltirilgan ma’lumotlardan ko’rinib turibdiki so’ngi o’n besh yilda viloyat miqyosida faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari 230 foizga oshgan bo’lsa, viloyatdagi tumanlar ichida ushbu ko’rsatkich bo’yicha eng yuqori ko’rsatkich 806 foiz bilan Boysun tumani boshqa tumanlardan keskin farq qilib turibdi. Faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlarining so’ngi o’n besh yillikdagi eng past ko’rsatkichlarni tashkil etgan tumanlar sirasiga 173 goiz bilan Denov tumani hamda 125 foiz bilan Bandixon tumanlarini ko’rib o’tishimiz mumkin. Shu o’rinda aytib o’tish joizki Bandixon tuman 2011–2020-yillar Qiziriq tumani tarkibida bo’lgan. Boshqa tumanlardagi holat 2-jabvalda keltirib o’tilganidek, umumiy viloyat bo’yicha ko’rsatilgan 230 foiz ko’rsatkichdan keskin farq qilmagan holda, ya’ni past foizda oshgan holda Termiz shahri, Oltinsoy tumani, Qumqo‘rg‘on tumani va Sho‘rchi tumanlarida kuzatilgan bo’lsa, viloyatdagi o’rtachaga nisbatan yuqori foizda oshgan holda Angor tumani, Jarqo‘rg‘on tumani, Qiziriq tumani, Sariosiyo tumani, Termiz tumani, Uzun tumani va Sherobod tumanlarini ko’rib o’tishimiz mumkin (2-jadval).

2-jadval:Surxondaryo viloyatida faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni (yillik)[5].

Yillar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2024-2010
Surxondaryo viloyati	8946	8635	9060	8195	10590	9062	9061	9418	10409	11618	15509	21563	24395	27368	20589	230,1
Termiz shahri	1817	1630	1822	1618	1888	1996	1976	2118	2383	2802	3360	4021	4579	5148	3753	206,5
Oltinsoy t.	377	369	368	322	410	293	330	337	341	356	520	843	865	961	819	217,2

4 O’zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo’mitasi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi.
5 O’zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo’mitasi ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Angor tum.	440	481	518	424	584	324	376	424	492	579	774	1029	1175	1340	1047	238,0
Bandixon t.	424	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	348	467	581	528	124,5
Boysun t.	112	362	373	341	457	377	410	417	511	587	711	1057	1132	1230	903	806,3
Muzrabot t.	399	329	346	306	393	286	327	336	380	508	685	1022	1143	1264	916	229,6
Denov tum.	1429	1360	1347	1296	1596	1667	1325	1232	1254	1302	1903	2680	2929	3193	2467	172,6
Jarqo‘rg‘on t.	548	597	622	608	826	557	790	856	831	890	1199	1741	1954	2239	1627	296,9
Qumqo‘rg‘on	629	638	708	541	948	958	459	523	578	641	943	1370	1580	1808	1242	197,5
Qiziriq tum.	328	301	382	321	487	292	384	383	442	594	818	1125	1192	1263	904	275,6
Sariosiyo t.	490	508	510	417	528	415	416	474	531	556	740	996	1214	1368	1169	238,6
Termiz tum.	397	388	337	341	445	396	605	681	814	821	1190	1564	1730	1884	1290	324,9
Uzun tumani	386	418	489	521	629	420	456	481	553	591	765	1056	1250	1407	1121	290,4
Sherobod t.	530	541	618	585	735	488	645	664	687	639	889	1313	1549	1842	1472	277,7
Sho‘rchi t.	640	615	620	554	664	593	562	492	612	752	1012	1398	1636	1840	1331	208,0

Keltirilgan 3-rasmda Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning 2010-2024-yillarda viloyat YaHMdagi, xususan, sanoatidagi va qurilishidagi ulushi umumiy hajmga nisbatan foizlarda keltirilgan bo’lib, ushbu ma’lumotdan ko’rinib turibdiki, 2024-yilda viloyatdagi qurilish sohasidagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi sanoat va YaHMdagi ulishiga nisbatan ancha yuqori bo’lib 90,5 foizni tashkil etgan, YaHMdagi ulishi esa 77,8 foizni, sanoatdagi ulushi esa 64,8 foizni tashkil etgan. So’ngi o’n besh yildagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyot sohalardagi rivojlanish tendensiyasini tahlil qiladigan bo’lsak, aynan sanoat sohasida yuqori ko’rsatkichlarga erishilganligini ko’rishimiz mumkim, xususan, 2010-yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning viloyat sanoatidagi ulushi 25,4 foizni tashkil etgan bo’lsa, 2024-yilga kelib bu ko’rsatkich 255 foizga oshib, 64,8 foizni tashkil etmoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning viloyat YaHMdagi ulishi so’ngi o’n besh yilda barqaror holatda 70 foizdan yuqori bo’lib, 2018-yilda 81,1 foizni tashkil etgan bo’lsa, keying yillarda nisbatan kamaygan bo’lishiga qaramay 77 foizda yuqori bo’lib turibdi. Shuningdek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning viloyatdagi jami qurilishdagi hissasi 2022-yilda o’zining eng yuqori ko’rsatkichini 92,2 foizni tashkil etgan bo’lib,keying yillarda ham 90 foizdan tushib ketmagan.

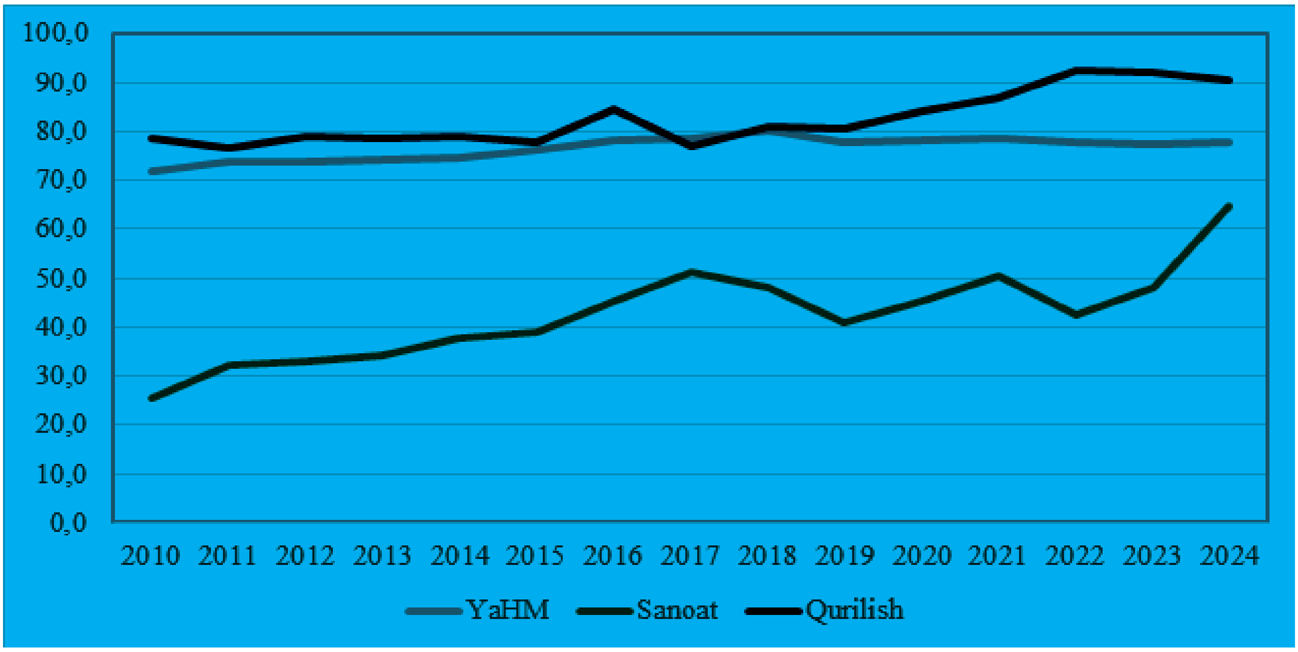

3-rasm:Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi (umumiy hajmga nisbatan % da)[6]

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olingan tahlillar shuni ko'rsatdiki, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, jumladan, tadbirkorlar uchun yaratilgan infratuzilmani takomillashtirish, ular faoliyatini innovatsion qo'llab-quvvatlashni orqali tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga, barqarorlashtirishga erishish mumkin.

Shu ma'noda tadbirkorlik faoliyati rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish jamiyatda tadbirkorlik tuzilmalarining yanada samarali faoliyat yuritishi uchun asos bo'lishini ta'kidlab o'tishimiz joiz.

Tadbirkorlikni rivojlantirishga to'siq bo'luvchi omillarni tadqiq etish va tahlillar asosida samarali echimlarni joruy etish davlat iqtisodiy siyosatining muhim jihatlaridan biri bo'lishi lozim.

Xususan, Jahon banki tomonidan amalga oshirilgan Business Ready (Готовность к бизнесу - Biznesga tayyorlik) (READY) 2024[7] hisobotida ko'rsatib o'tilga, davlatlarda tadbirkorlik faoliyati uchun yaratilgan shart-sharoitlarni hisobga oluvchi asosiy reyting ko'rsatkichlari: korxonalar uchun mo'ljallangan me'yoriy-huquqiy baza va davlat xizmatlari, shuningdek, me'yoriy-huquqiy baza va davlat xizmatlari amalda birlashtirilgan samaradorligini doimiy tavishda xukumat tomonidan takomillashtirib borish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrdagi PF-229-son "Tadbirkorlar uchun teng sharoitlar va adolatli raqobat muhitini ta'minlash bo'yicha navbatdagi chora-tadbirlar"gi Farmoni (https://www.lex.uz/uz/docs/-7283088).
2. Рубин Ю. Б. Основы предпринимательства: учебник: 3-е изд., перераб. и доп. – М.: «Университет Синергия», 2020. – 518 с.
3. Хоскин А. Курс предпринимательства / Пер. с англ. М:, «Прогресс» 2013, - 349 с.
4. G'ulomov S.S. Tadbirkorlik va kichik biznes – T.: "Sharq", 2002,- 236 b.
5. Boltaboev M.R., Qosimova M.S., Ergashxodjaeva Sh.J., G'oyibnazarov B.K., Samadov A.N., Otajonov Sh. Kichik biznes va tadbirkorlik – T.: "Iqtisodiyot", 2012, - 280 b.
6. Кушлин В.И. Государственное регулирование рыночной экономики: Учебник. Изд. 3-е, доп. и перераб. – М.: «РАГС», 2014. – 616 с.
7. Yusupov B.A. «O'zbekistonda kichik biznes iqtisodiy salohiyatidan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish», Dissertatsiya, – T., 2020. – 148 b.;
8. Amonov M.O. Tadbirkorlik faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish. Dissertatsiya i.f.f.d., - T., 2024.–142 b.
9. Amonov M.O. Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash tizimi samaradorligini baholash usuli "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 2024-yil №10-son 390-397 betlar

6 Surxondaryo viloyat statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
7 Всемирный банк. 2024. Business Ready 2024.Резюме. Всемирный банк, Вашингтон, округ Колумбия. Лицензия: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO https://www.worldbank.org/en/businessready

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod tumani 15-mavze 19-uy

+998 93 718 40 07
https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal
t.me/yait_2100